

Yükseköğretimde Değişim: Kalite Arayışları

Didem TEZSÜRÜCÜ

Yrd.Doç. Dr., Celal Bayar Üniversitesi İİBF

Sibel AYBARÇ BURSALIOĞLU

Yrd. Doç. Dr., Celal Bayar Üniversitesi Ahmetli MYO

Öz: Binlerce yıllık tarihsel gelişim sürecinde üniversiteler, özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinde küreselleşmenin meydana getirdiği sosyo-ekonomik değişim ve artan rekabet karşısında gerek misyonları, gerek hitap ettiği kitle, gerekse fon kaynakları açısından önemli bir gelişim göstermiştir. Yükseköğretime yönelik kamu fonlarının azalması ve artan kitlesel eğitim talepleri karşısında sistem, öğrenci / piyasa odaklı sürece girmiştir. Öğrencilerin “müşteri” olarak algılandığı bu süreçte, üniversitelerde kalitenin sorgulanması ve belirli kalite güvence sistemleri ile belgelenmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu çalışmada, küreselleşme ve uluslararasılaşma sürecinde artan akademik hareketlilik nedeniyle, üniversitelerde kalite geliştirme konusunda uygulanabilecek alternatif yöntemler açıklanıp, dünya genelinde kalite güvence sistemleri uygulamaları incelenmektedir. Çalışmanın amacı, literatür baz alınarak, yükseköğretimde kalite oluşumu ve gelişimi ile ilgili ülke uygulamalarını ele almak ve kalite güvence sistemlerinin Türkiye’de uygulanabilirliğini tartışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Yükseköğretim, küreselleşme, kalite, toplam kalite yönetimi, kalite güvence sistemleri.

Change in Higher Education: Quality Searching

Abstract: In the process of historical development for thousands of years, especially in the last quarter of 20th century, against the socio-economic changes brought by globalization and increasing competition, universities has made a significant progress in terms of missions, the audience and sources of funding. In relation to reduction of public funds for higher education and increasing mass education demands system has ushered student / market-oriented process. In this process, students are perceived as "clients. Therefore, in the universities questioning the quality and having the specific quality assurance systems has become inevitable. In this study, in the process of globalization and internationalization due to the increasing academic mobility movement, alternative methods can be applied for quality development in the universities are clarified and applications of quality assurance systems in the world are explained. The purpose of this study, based on the literature, is to handle country applications with respect to the formation and development of quality in higher education and to discuss the applicability of quality assurance systems in Turkey.

Keywords: Higher Education, Globalisation, Quality, Total Quality Management, Quality Assurance Systems.

GİRİŞ

Köken itibariyle Eski Yunan’da Eflatun için zengin dostları tarafından kurulan akademilere değin uzanan, Çin manastırları, Hint aşramları ve İslam medreselerinde uygulama imkânı bulan yükseköğretim olgusu, tarihsel gelişim sürecinde farklı ideolojik, toplumsal ve sosyo-ekonomik amaçlara göre şekillenmiştir. İlk etapta, dini birer eğitim kurumu niteliğine sahip olan, ancak Ortaçağ’da bilimsel çalışmalara odaklanan üniversiteler, 19. yüzyılda Almanya’da Humboldt Modelinin geliştirilmesi ile “araştırma misyonu” üstlenerek, adeta bir dönüm noktası yaşamıştır. 20. yüzyıla gelindiğinde, artık salt elit kesim yerine, geniş kitlelere eğitim-öğretim hizmeti sunar hale gelen üniversiteler, 2. Dünya Savaşı ve ardından Sovyetler Birliği’nin dağılması ile beslenen yeni küresel düzende farklı kimliklere bürünmüşlerdir.

Küreselleşen günümüz dünyasının kayıtsız kalınamayan değişim gereksinimi karşısında üniversiteler, ulusal kimliklerini aşarak, uluslararası alanda piyasa odaklı gelişim sergilemişlerdir. Yenidünya düzeninde üniversiteler, kamu kesiminden aktarılan fonların azalmasına karşın artan yükseköğretim talebini karşılama konusunda rekabete dayalı bir yükseköğretim pazarı içerisine girmişlerdir. Bu durum, uluslararası rekabetin itici gücü niteliğine sahip teknoloji ve inovasyon oluşumunda kilit rol üstlenen üniversitelerde performans, etkinlik ve kalite arayışlarını arttırmıştır. Çalışma, küreselleşen dünyada piyasa yönelimli rol üstlenebilen yükseköğretim sürecinde kalite anlayışının sorgulanması, belgelenmesi ve kalite güvence sistemlerine yönelik dünya uygulamalarını analiz etmektedir.

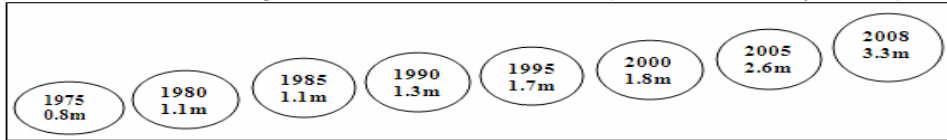
YÜKSEKÖĞRETİMİN KÜRESEL DÜNYADAKİ DÖNÜŞÜMÜ

Küreselleşme sürecinin tamamlayıcı unsurları olan deregülasyon, özelleştirme ve serbestleştirme eğilimlerinin devlet anlayışında oluşturdukları etki, yükseköğretim sektörüne de yansımıştır. Nitekim neo-liberal ilkeler, sınırlı kamusal finansman, artan yükseköğretim talebi, artan maliyetler ile yükseköğretimde kalite arayışları, kamu yükseköğretim kurumlarını küreselleşen yükseköğretim sürecine ayak uydurmaya zorlamaktadır. Yükseköğretimde devletin rolünü azaltan söz konusu eğilim, piyasa açısından daha girişimci, rekabetçi ve kalite esasına dayalı bir yapıya sahip olmak ve etkili profesyonel bir yönetim sergilemek için kamusal finansmana olan bağımlılığın azaltılması anlamına gelmektedir (Altbach vd., 2009: 79). Bu bağlamda, dışsal ekonomi ve fırsat eşitliği gerekçeleri ile devlet tarafından

üstlenilen yükseköğretim hizmeti, devletin yanı sıra özel sektörün de faaliyette bulunacağı piyasa yönelimli bir yapı kazanmıştır.

Küreselleşme ve bilgi toplumu bağlamında, bilginin üretilmesi ve yayılması fonksiyonları bakımından yükseköğretim, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde ulusal kalkınma adına önemli itici güç niteliği taşımaktadır. Bu noktada küreselleşme ve bilgi toplumunun artan önemi; eğitim hizmetlerinde karşılıklı değişimi kapsayan yeni anlaşmalar; bilişim ve iletişim teknolojilerindeki inovasyon; piyasa ekonomisi rolüne yapılan vurgu önem kazanmıştır. Gerçekten bu faktörler, örneğin; girişimci üniversite, şirket üniversiteleri gibi yeni kurumlar; uzaktan, sanal ve özel şirketler gibi yeni eğitim hizmeti dağıtım türleri; yeterlilik ve sertifikaların daha fazla çeşitlenmesi; yurtdışına yönelik artan öğrenci, program, tedarikçi ve proje hareketliliği; yükseköğretim sunumunda artan özel yatırımlar şeklinde yükseköğretimde meydana gelen yeni gelişmeler açısından adeta katalizör işlevi görmektedir. Bu gelişmeler kalite, erişim, çeşitlilik ve finansman açısından yükseköğretime yönelik önemli çıkarımlardır (UNESCO, 2004: 7–8). Küreselleşme sürecinin etkisi ile yükseköğretim alanında yaşanan uluslararası akademik hareketlilik ciddi bir ivme göstermiştir. OECD ve UNESCO verilerine göre, dünya genelinde yurtdışında eğitim gören yükseköğretim öğrencileri sayısı 1975’te 0,8 milyon iken, 2008’de dört katından fazla artarak 3,3 milyona ulaşmıştır. Bu artış, özellikle küreselleşmenin ivme kazandığı son 13 yılda kendisini hissettirmiştir.

Şekil 1. Yükseköğretimin Uluslararasılaşması (1975–2008, Milyon kişi)

Kaynak: OECD, 2010:313

UNESCO (2009) tarafından 2020 yılında 7 milyona ulaşacağı tahminlenen uluslararası öğrenci akışı, ulusal ve kurumsal stratejilerin bir yansıması ile tek tek dünya çapındaki öğrencilerin kararları doğrultusunda gelişen bir süreç olmuştur. Uluslararası hareketlilik, iki eğilim gösterir (Altbach vd., 2009: ix): (a) Kuzey Amerika, Batı Avrupa ve Avustralya’daki temel akademik sisteme giriş yapan Asya’lı öğrencilerden oluşmaktadır. İngiltere, Avustralya, Kanada gibi ülkeler, yabancı öğrencileri etkileyici vize ve göç koşulları düzenlemekte; ekonomik rekabet gücünü sürdürme arzusu ile önemli dereceler vermektedir. (b) Diğer eğilim, öğrenci hareketliliğini teşvik edici çeşitli programlar ile AB bünyesinde gerçekleşmektedir.

Yükseköğretimin piyasa odaklı değişen yapısı içinde yaşanan rekabet, kamu desteklerinin azalması, öğretimde farklı sistemlerin gelişmesi, üniversitelerde kalitenin sorgulanması ve belirli kalite güvence sistemleri ile belgelenmesi sürecini başlatmıştır. Yükseköğretimde mevcut kalite değerlendirme sürecinde yer alan bir kamu kurumu ya da meslek odalarına bağlı bir otorite tarafından meslek standartlarının tanımlanması, eğitim-öğretime izin vermede ve akademik yükseltmelerde belirli ölçütlerin aranması gibi geleneksel yaklaşımların dışında özellikle 1980 sonrasında belirli standart ve göstergelere dayalı değerlendirmeler yapılması, bağımsız ulusal organlar ve uluslararası düzeyde kalite standartlarının oluşturulmasına yönelik modern yaklaşımlar benimsenmiştir. Bu belirlenen standartlar, ölçme ve değerlendirmeden ziyade, kalite geliştirmeye hizmet etmelidir. Bunların yanı sıra akreditasyon ve toplam kalite yönetimi ya da sürekli kalite iyileştirme - KAİZEN (Rehber, 2007: 235–236) gibi kalite tesisine yönelik yaklaşımlar, yükseköğretimde kalite arayışlarına etkin yanıt vermektedir.

YÜKSEKÖĞRETİMDE KALİTE FELSEFESİ

Kalite kelimesi, Latince "Qualis" sözcüğünden türemiş olup, kullanım amacına göre ekonomistler tarafından farklı algılanarak, farklı şekillerde tanımlanmıştır. Juran (1954) kaliteyi kullanıma uygunluk, Crosby (1961) şartlara uygunluk, Feigenbaum (1956) bir ürün veya hizmetin bedeli, Ishikawa (1962) en ekonomik, en kullanışlı ve müşteriyi daima tatmin eden kaliteli ürün geliştirmek, üretmek ve satış sonrası hizmetleri vermek olarak tanımlamıştır. Harvey ve Green (1993) tarafından yapılan çalışmada kalite anlayışı, “üstün başarı olarak kalite”, “sıfır hata olarak kalite”, “standart olarak kalite”, “amaca uygunluk olarak kalite” kriterlerine göre değerlendirilmiştir (Ahmed, 2008: 4-5).

Kaliteyle ilgili faaliyetlerin ilk örneklerine eski çağlarda rastlanmasına rağmen, kalitenin kavram olarak kullanılması 19. yy da üretim sisteminin ürün muayene konusuna odaklanması ile olmuştur. 20. yy’ın başlarında ise üreticiler kalite prosesini kalite uygulamalarına dahil etmeye başlamışlardır. 2. Dünya Savaşı’ndan sonra kalite, kritik öneme sahip bir faktör haline gelmiştir. Öncelikle her üretilen ürün kontrol edilmiştir, daha sonra örnekleme metotları kullanılmaya başlanarak kontrol prosesi basitleştirilmiş, Shewhart’ın tarafından bulunan istatistiksel proses kontrol teknikleri kullanılmaya başlanmıştır. Toplam Kalite anlayışı, Japonya’daki kalite düzenlemeleriyle birlikte ortaya çıkmıştır. Juran ve Deming, muayeneye odaklanmak yerine, tüm organizasyonel süreci iyileştirmeye odaklanan Toplam Kalite kavramını literatüre kazandırmışlardır. 1970’lerde, istatistik ve yaklaşımlara ağırlık veren tüm

organizasyonu kapsayan Toplam Kalite Yönetimi kavramı önem kazanmıştır (ASQ, 2010).

Tablo 1. Kalite Yönetim Hiyerarşisi

Toplam Kalite Yönetimi (1980-Günümüze / TKY, Sürekli İyileştirme Kültürü, Organizasyon çapında KY)	Tedarikçileri ve müşterileri kapsama; Sürekli iyileştirme amacı; Ürün ve süreç odaklılık; Tüm çalışanların sorumluluğu; Takım çalışması
Kalite Güvencesi (1960-1980/ Kalite Güvencesi)	İstatistiksel proses kontrolün kullanımı; Önlemeye önem vermek; Dış akreditasyon; Üyelerin katılımı; Kalite sisteminin denetimi; Neden ve sonuç analizleri
Kalite Kontrol (1920-1940 / Muayeneye dayalı kalite kontrol)	Ürün testiyle ilgilenmek; Yönetici sorumluluğu; Kalite kriteri sınırlı; Sınırlı iç kontrol; Belgelemeye dayalı
Kontrol (1900- 1920 / Ustabaşı tarafından yapılan kalite kontrol)	Üretim sonrası kontrol; Yeniden işleme; Hatalı ürün kabul olunmaması; İşgücünün kontrolü; Fiziksel ürünle sınırlı

Kaynak: (Mishra, 2007: 29)

TKY'nin kaynak kullanımını optimize ederek israfı azaltmak, mamul ve hizmet kalitesini arttırmak, verimliliği arttırmak, süreçte sürekli iyileştirmeyi sağlamak, müşteri memnuniyetini arttırmak gibi çok sayıda yararını sıralamak mümkündür (Chang,1993: 28). Uygulandığı sisteme belirtilen yararları sağlayan TKY, ilk olarak üretim sektöründe uygulanmış olup gün geçtikçe hizmet, sağlık ve eğitim sektöründe de önem kazanmıştır. Günümüz rekabetçi dünyasında, ancak yüksek kalitede ürün ve hizmet üreten örgütlerin başarılı olmalarını ve gelişmelerini kaynaklarını israf etmeden gerçekleştirmesini sağlayabilecek bir eğitim anlayışı, sürekli değişimin dinamik bir yapı taşı olarak kalite kavramını da beraberinde getirecektir (Numanoğlu, 2001: 115). Geçtiğimiz 10 yıl içinde kalite ve kalite güvencesi kavramları yükseköğretim için son derece önemli iki kavram haline gelmiştir. Yüksek öğretimin kurumları ve yöneticileri kaliteyle yakından ilgilenmekte, bununla birlikte kalite güvence sistemlerini kurumlarına ne şekilde adapte edilebileceklerini araştırmaktadırlar (Mok, 2000:154-155).

Eğitimde kalite, tasarımda kalite ve süreçte kalite şeklinde incelenebilmektedir. Tasarımda kalite, hem çıktı (örneğin, öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayan akademik bir program) hem de süreç ile (örneğin, müfredat, araç-gereç, planlama ve programı etkileyen diğer faktörler) ilgilidir. Çıktıda kalite, istenilen sonuçların başarılması anlamına gelirken; süreçte kalite, örgütün fonksiyonlarında yer alan bütün basamakların, her bir basamağın örgüte katkısıyla istenilen hedefler doğrultusunda etkili bir şekilde çalışması anlamını taşımaktadır. Eğitim örgütlerinde, daha çok çıktıda (sonuçların değerlendirilmesi) ve tasarımda kaliteye (müfredat tasarımı) dikkat edilmiştir (Chaffee, Lawrance, 1992: 2).

Eğitim kurumlarında son yıllarda oldukça önemli bir kavram olarak yerini alan kalite güvencesi, genel olarak kalite standartlarının karşılandığını tespit etmek için bir projenin/hizmetin/kurumun çeşitli yönlerinin sistematik olarak izlenmesi ve değerlendirilmesi olarak tanımlanır (Özer vd., 2010: 33). Kalite güvencesi mal/hizmet kalitesi ile ilgili çalışmaların incelenmesi ve gözlenmesini de içerebilmektedir. Çünkü kalite güvencesi, kalite çalışmalarının uygun bir şekilde uygulanıp uygulanmadığını ispatlamayı amaçlayan faaliyetler anlamında ele alınmaktadır (Pond, 2002: 1-2). Kalite güvence sistemi, yükseköğretim kurumlarının eğitim ve diğer aktivitelerinin kalitesi ile ilgili bir iç denetim mekanizması sağlamakta olup kurumun yönetimi, tüm etkinlikleri ve paydaşlarını kapsayacak şekilde düzenlenmektedir. Burada üzerinde durulması gereken nokta, kalite güvencesinin öncelikle ilgili kurumun kendi bünyesinde, iç yapısında ve işleyişinde kabul edilmesi, içselleştirilmesi ve kurumsal bir kültüre dönüştürülmesidir (Özer vd., 2010: 33).

Avrupa’da önceleri kurumsal değerlendirme, ardından kalite değerlendirme ve TKY gibi kontrol yaklaşımları, daha sonraki dönemde ise kalite güvencesi anlamında akreditasyon uygulamaları söz konusu olmuştur. Akreditasyonun amacı, yükseköğretim kurumlarında yürütülen eğitimin ulusal/uluslararası alanda kabul edilebilir bir kalite düzeyinde olduğunu belgelenmesidir (Rehber, 2007: 231). Akreditasyon, hem “*kurumsal özdeğerlendirme*” olarak adlandırılan yükseköğretim kurumunun kendi kendini dönemsel olarak değerlendirme sürecine, hem de yükseköğretim kurumunun kurum-dışı bağımsız akreditasyon kurumları tarafından dönemsel değerlendirilmesine olanak sağlayan gönüllü bir kalite güvence sistemidir (Aktan ve Gencel, 2007: 261). Yükseköğretim kurumlarının öğretim, araştırma, yayın, akademik başarı, proje geliştirme gibi faaliyetlerinde kullandıkları tüm süreçler açısından geçerli olan kalite güvencesi, yükseköğretim kurumlarının amaçları ve stratejilerine ulaşmak için ölçmeye dayalı bir “*iç denetim*” sistemi ile genellikle ulusal kalite güvence ajansları tarafından gerçekleştirilen “*dış denetim*” sistemi sağlamaktadır (Özer vd., 2010: 33-34).

Yükseköğretimde etkin kalite güvence sistemlerinin kurulması için uygulanan dört çağdaş yaklaşımı Bogue (1998)' de yapmış olduğu çalışmada aşağıdaki gibi açıklamıştır (Rana, 2008: 173): **a) Akran Değerlendirmeleri:** Akran Kontrollerini ve dışsal standartlar prensiplerini kapsayan geleneksel bir yaklaşımdır. **b) Değerlendirme ve sonuç hareketi:** Bu yaklaşım, değer kazandırıcı sorulara olan ilginin ve performans kanıtının geliştirilmesini içermektedir. **c) Toplam Kalite Yönetimi:** Müşteri odaklılık ve sürekli iyileştirmeyle ilişkili olarak geliştirilmiş bu yaklaşım, yüksek öğretimde etkin kalite güvencesi için oluşturulmuştur. **d) Hesap verebilme ve performans göstergelerini raporlama:** Performans göstergeleri baz alınarak, yükseköğretim kurumları hesap verme sorumluluğu taşımaktadır.

21. yüzyılda, eğitim metotlarının daha kompleks haline gelmesi, öğrenci sayısının artması eğitim sisteminde değişiklikler yaşanmasını zorunlu kılmıştır. Bilişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte uzaktan eğitim uygulamasının söz konusu olması yeni özellik kazanan eğitim sistemlerinde uygulanan kalite güvence uygulamalarında birtakım dönüşümlerin olmasına sebep olmuştur.

Tablo 2. Kalite Güvencesi için Eski ve Yeni Paradigmanın Karşılaştırılması

Eski Paradigma	Yeni Paradigma
• Öğretici/ Kurum odaklı • Merkezileştirilmiş • Baskın (Üstün) • Herkese uyan • Kapalı • Bize karşı onlar • Kantitatif • Kuralcı • Zaman sabit, öğrenme değişken • Öğreticiye itaat • Birleştirilmiş deneyim • Bölgesel / Ulusal • Statik • Tek hizmet modeli • Süreç • Altyapı	• Öğrenci odaklı • Yerel • Uyumlu • Kişiye özel • Açık • İşbirliğine dayalı • Kalitatif • Esnek • Öğrenme sabit, zaman değişken • Öğretici yeteneği • Bütünleştirilmiş deneyim • Uluslararası / Küresel • Dinamik • Dağıtılmış hizmet modeli • Çıktılar • Hizmetler

Kaynak: (Pond, 2002: 4)

Yeni paradigma, bir taraftan öğretici ve öğrenenlere esneklik, erişim ve maliyet konularında önemli fırsatlar sağlarken, diğer taraftan kalite güvencesi

ve denetimi konusunda ciddi zorlukları da beraberinde getirebilmektedir (Pond, 2002: 1-2).

YÜKSEKÖĞRETİMDE KALİTE GÜVENCESİ: DÜNYA UYGULAMALARI

1980’li yıllardan itibaren başta gelişmiş ülkelerde olmak üzere tüm dünyada yükseköğretimde kalite bilincini arttırmaya yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Öyle ki; yükseköğretimde kalite güvencesi ve akreditasyon, Avrupa Yükseköğretim Alanı (European Higher Education Area - EHEA)’na uyum sürecinde öncelikli bir amaçtır (Edwards vd., 2009: 1). 1980’li yıllardan itibaren, ulusal, bölgesel ve küresel alanda, kalitenin izlenmesi ve değerlendirilmesini içeren ve paydaş güvencesini sağlamaya yönelik yeni yollar bulunması konusunda ciddi tartışmalar süregelmiştir. Bu tartışmalar ışığında INQAAHE, GIQAC, ENQA, ECA, EQAR, QAA, CHEA, NQAA gibi yeni kurumlar oluşturulmuştur (Altbach vd., 2009: 64). Kalite güvence sistemleri, her ülkenin yapısal özelliklerine göre süreç ve amaç bakımından ciddi farklılıklar göstermekle birlikte, özellikle son dönemde söz konusu sistemler arasında harmonizasyon çalışmaları izlenmektedir. Özellikle Bologna Süreci, karşılaştırılabilir ölçütlere sahip bir Avrupa Yükseköğretim Alanı oluşturma amacı çerçevesinde, iş piyasasının yükseköğretimden beklentilerini de dikkate alarak, iş hareketliliğini arttıracak şekilde hem program bazlı, hem de ders bazlı “öğrenme çıktıları” hazırlanması esasına dayanmaktadır. Dünya genelinde kalite güvence sistemlerinin uygulama örnekleri aşağıdaki gibi özetlenebilir (Özer vd., 2010: 47-63)¹:

- ABD: Adem-i merkezîyetçi bir yapıya sahip olan yükseköğretim sistemi, dünyanın en iyi araştırma üniversitelerinden küçük kolejlere kadar oldukça geniş yelpazede kurumsal çeşitlilik ve esnek yapı esasına dayalı işlemektedir. Dış kalite değerlendirme prosedürü olarak kullanılan “akreditasyon”, özel ve kar amacı gütmeyen kuruluşlara karşı bir tür hesap verme mekanizması olarak işlese dahi Avrupa sistemine göre daha az bürokratik yapıda ve kendi kendini düzenleme esasına dayalıdır.

- Avrupa Birliği: ENQA ve CEEN tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre, farklı ülkelerde hizmet veren kalite güvence kuruluşlarının yapısal ve fonksiyonel olarak büyük çeşitliliğe sahip olduğu, bu nedenle ulusal düzeyde

¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: RANA, REID (2008), a.g.m., s. 176-179.; M.E. Edwards; E. Tovar Caro; L. M. Sánchez-Ruiz (2009), "Strengths and obstacles for quality assurance in the European Higher Education Area: The Spanish case", <<http://digital.csic.es/>> (Erişim: 28.02.2011); YÖK (2007), **Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi**, Ankara, s. 101-106.

kalite güvence sisteminin daha etkin olabileceği tespit edilmiştir. Şöyle ki; üniversitelerin özerk olduğu İngiltere’de, dış değerlendirme işlevi tüm üniversitelerin resmi birer üyesi olduğu Kalite Güvence Ajansı (QAA)’nın sorumluluğundadır. “Kanıt dayalı akran değerlendirmesi” sürecini benimseyen QAA, üniversitelerdeki bürokratik yükü arttırdığı için eleştirilmektedir. Kalite güvence sürecine ancak 2005 yılında adapte olabilen Yunanistan’da ise başkanı parlamento tarafından seçilen “Kalite Güvence Ajansı” eliyle dış değerlendirme yapılır. Ajans, kalite değerlendirme sonuçları ile mevcut yükseköğretim sistemi genel değerlendirme raporu her yıl parlamentoya sunmaktadır.

- Japonya: Ulusal kalite güvencesi a) üniversite kurmak için gerekli minimum standartlar; b) kurulum-onay sistemi; c) kalite güvence ve akreditasyon sistemi olmak üzere üç aşamalı bir yapı sergilemektedir. 2004’te yürürlüğe konulan Kalite Güvence ve Akreditasyon Sistemi kapsamında, ülkedeki tüm üniversiteler bakanlığın sertifikalandırdığı ajanslar tarafından yedi yılda bir akreditasyon sürecine tabi tutulmuştur.

- Türkiye: 1981 tarih ve 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu ile kurulan Yükseköğretim Kurulu (YÖK), yükseköğretimin planlanması ve yönetimi ile sorumlu tutulan ve dünya genelinde üniversite sorumluluğuna bırakılan bazı yetkilerin (örneğin, öğretimin planlanması, düzenlenmesi, denetlenmesi vb.) YÖK’e devredilmesi ile merkeziyetçi bir yapı arz etmektedir. YÖK tarafından kalite denetimi adına kullanılan en önemli araç, bölüm ve program açma kararı ile öğrenci alımına ilişkin kararın YÖK onayına tabi olmasıdır. 1997’de YÖK ve İngiltere Konsoloslugu işbirliği kapsamında Türk üniversitelerinin kalitesini geliştirilmesi, akreditasyonun artırılması, kurumların iç değerlendirme, akran denetimi, performans değerlendirme, sonuçların raporlanması ve ulusal kalite ofisinin kurulması ile bir kalite güvence sistemi oluşturmak amacıyla “Türk Üniversiteleri Kalite Belirleme Projesi” çalışmaları başlatılmış; ancak proje gerçekleştirilememiştir. 1998-99 öğretim yılından itibaren eğitim fakültelerinde kalite arttırıcı düzenlemeler kapsamında öğretmen eğitiminin akreditasyonu çalışmaları yapılmıştır. 1990’lı yılların başlarında ABET (Accreditation Board for Engineering and Technology-ABD) değerlendirme sürecinden geçerek ilgili mühendislik programlarında uluslararası kalite güvencesi sağlarken; 2002’de Mühendislik Eğitim Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Kurulu (MÜDEK) kurularak

TEZSÜRÜCÜ, BURSALIOĞLU;Yükseköğretimde Değişim: Kalite Arayışları..

ulusal kalite güvencesi sağlanmıştır. Yükseköğretim kurumlarının kalite kültürü geliştirme faaliyetleri arasında Avrupa Üniversiteler Birliği (EUA)'nin “Kurumsal Değerlendirme Programı”, “Kalite Kültürü Projesi” sayılabilir. 2005'te YÖK tarafından kurumların kalite düzeylerinin geliştirilmesi, onaylanması ve tanınması ile ilgili çalışmalara ilişkin esasları oluşturmak üzere çıkarılan Yükseköğretim Kurumlarında Akademik Değerlendirme ve Kalite Geliştirme Yönetmeliği ile Yükseköğretim Kurumlarında Akademik Değerlendirme ve Kalite Geliştirme Komisyonu (YÖDEK) oluşturulmuştur.

YÖDEK, belirlemiş olduğu kalite değerlendirme ve geliştirme süreçleri dikkate alınarak kurumların her yıl “iç değerlendirme” çalışmaları sonucu kendi stratejik planlarını oluşturarak, hizmette sürekli iyileştirme çalışmalarını öngörürken; aynı zamanda her beş yılda bir “dış değerlendirme” sürecine tabi olmalarını da öngörmektedir. Türkiye'nin öncelikleri ve mevcut durumu bilinmeden, kalite güvencesi konusunda atılacak adımların, üniversiteler üzerinde yeni bir bürokratik yük oluşturma riski de bir gerçektir. Bu noktada, yükseköğretim kurumları tarafından “programların” özellikle paydaş önerilerine açık, sanayi kuruluşları, meslek odaları gibi kurumlar ile etkileşim halinde piyasa gereklerine uygun, mezunların istihdam sürecinin izlendiği, teori ile pratiği bir araya getiren, sürekli öğrenen, yalnızca bilgi öğrenen değil, bunu uygulamaya aktarabilen eğitilmiş bireyler yetiştirmek üzere kaliteli bir şekilde tespit edilmesi önem arz etmektedir.

SONUÇ

Küreselleşme ve bilgi teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte eğitim sektöründe önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Yükseköğretimin değişen yapısı içinde yaşanan rekabet, öğretimde farklı sistemlerin gelişmesi, yükseköğretim kurumlarında kalitenin sorgulanması ve belirli kalite güvence sistemleriyle belgelenmesi sürecini başlatmıştır. Rekabet, saydamlık ve hesap verebilirliğin tüm kurumlar için kabul edilmeye başlandığı günümüzde, yükseköğretim kurumlarının bu süreçlerin dışında kalması düşünülemez. Eğitim kurumlarının yoğun rekabet ortamında başarılı olabilmeleri, yönetim anlayışlarını ve sistemlerini çağın gerekleri, paydaşlarının beklenti ve istekleri doğrultusunda geliştirmelerine bağlı olmaktadır. Bu doğrultuda Kalite Güvencesi ve Toplam Kalite Yönetim anlayışlarının eğitim sistemine adapte edilmesi bir zorunluluk halini almaktadır.

Yükseköğretim kurumlarının amaçları ve stratejilerine ulaşmaları için ölçmeye dayalı bir iç denetim sistemi sağlayan kalite güvencesinin uygulanmasında ülkeler arasında önemli farklılıklar bulunmakla birlikte, Kalite Güvence sistemi ülkelerde tam anlamıyla uygulanamamaktadır. Dünyada kalite güvencesi konusunda karşımıza çıkan en yaygın yaklaşım, yükseköğretim

kurumunun kendisinin kaliteden sorumlu olmasıdır. Bununla birlikte, kullanılan dış kalite güvencesi prosedürleri akran/meslektaş değerlendirmelerine dayalıdır. Özellikle 1980’li yıllardan itibaren tüm gelişmiş ülkelerde yükseköğretimde kalite bilincini arttırmak üzere “Ulusal Kalite Güvence Ajansı” kurulurken, ülkemizde kalite denetimi adına öğretimin planlanması, düzenlenmesi, yönetilmesi ve denetlenmesi yetkileri YÖK’e verilmiştir. Bu noktada, YÖK’ün sahip olduğu merkezîyetçi yetkilerin azaltılarak, daha ziyade planlama yetkisi ile donatılmış bir üst kurul haline dönüştürülmesi konusunda uzun tartışmalar yaşanmıştır. Ancak Türkiye’nin öncelikleri ve mevcut durumu bilinmeden, kalite güvencesi konusunda atılacak adımların, üniversiteler üzerinde yeni bir bürokratik yük oluşturma riski de bir gerçektir. Bu noktada, yükseköğretim kurumları tarafından “programların” özellikle paydaş önerilerine açık, sanayi kuruluşları, meslek odaları gibi kurumlar ile etkileşim halinde piyasa gereklerine uygun, mezunların istihdam sürecinin izlendiği, teori ile pratiği bir araya getiren, sürekli öğrenen, yalnızca bilgi öğrenen değil, bunu uygulamaya aktarabilen eğitilmiş bireyler yetiştirmek üzere kaliteli bir şekilde tespit edilmesi önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahmed, Jashim Uddin (2008), *“Quality and TQM at Higher Education Institutions in the UK: Lessons from the University of East London and the Aston University”*, **AIUB Business and Economics Working Paper Series**, No: 2008-12.
- Aktan, Coşkun Can; Ufuk Gencel (2007), “Yükseköğretimde Akreditasyon”, **Değişim Çağında Yükseköğretim Global Trendler-Paradigmatal Yönelimler**, (Ed: Coşkun Can AKTAN), İzmir.
- Altbach, Philip G.; Liz Reisberg; Laura E. Rumbley (2009), “Trends in Global Higher Education: Tracking an Academic Revolution”, **UNESCO 2009 World Conference on Higher Education**, France.
- ASQ (2010), (www.asq.org).
- Chang, Richard.İ. (1993), Total Quality Management Goes Nowhere, Training and Development, January, s.23-29.
- Mishra, Sanjaya (2007), Quality Assurance in Higher Education: An Introduction, **National Printing Press**, India
- Mok Ka-Ho. (2000), “Impact of Globalization: A Study of Quality Assurance Systems of Higher Education in Hong Kong and Singapore”, **Comparative Education Review**, Vol. 44, No. 2 (May 2000), pp. 148-174.

TEZSÜRÜCÜ, BURSALIOĞLU;Yükseköğretimde Değişim: Kalite Arayışları..

- Numanoğlu, Gülten. (2001). “Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi”, Ankara Üniversitesi, **Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt.34, Sayı.1, s.113-123.
- OECD (2010), Education At a Glance 2010, OECD Indicators, s. 313.
- Özer, Mahmut; Bekir S. Gür; Talip Küçükcan (2010), Yükseköğretimde Kalite Güvencesi, Ankara: SETA Yayınları.
- Pond, Wallace K. (2002), “Distributed Education in the 21st Century Implications for Quality Assurance” , **Online Journal of Distance Learning Administration**, Volume V, NumberII, Summer 2002.
- Rana, Rizwan Arkam; Norman Reid (2008), “Dimensions of Quality Assurance in Higher Education: Challenges for Future”, 2nd International Conference on Assessing Quality in Higher Education, Pakistan.
- Rehber, Erkan (2007), “*Dünyada Değişen Yükseköğretim ve Kalite Anlayışı*”, Değişim Çağında Yükseköğretim Global Trendler-Paradigmatal Yönelimler, (Ed: Coşkun Can AKTAN), İzmir.
- UNESCO (2004), Higher Education in a Globalized Society, UNESCO Education Position Paper, France.
- YÖK (2007), Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi, Ankara.